

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

**PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
oraz
LICEUM ZAWODOWEGO I TECHNIKUM

PLASTYKA**

**dodruk programu
nr OP 23-4120-14/84**

WARSZAWA 1994
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

**PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
oraz
LICEUM ZAWODOWEGO I TECHNIKUM

PLASTYKA**

WARSZAWA 1984
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez ministra oświaty i wychowania w dniu 14 kwietnia 1984 roku, nr OP 23-4120-14/84, do realizacji od roku szkolnego 1986/87 w klasie I, od roku szkolnego 1987/88 w klasie II, od roku szkolnego 1988/89 w klasie III.

371.2 (093)

3246/b/c

ISBN 83-02-03528-9 (cz. IV)

ISBN 83-02-03531-9 (całość)

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Plastyka w liceum ogólnokształcącym, zawodowym, i w technikum ma na celu wszechstronny rozwój osobowości uczniów oraz przygotowanie ich do uczestnictwa w kulturze.

Zadaniem plastyki jako przedmiotu szkolnego jest:

- kształcenie umiejętności dostrzegania i odbioru, rozumienia i przeżywania wartości wizualnych środowiska naturalnego i kulturowego oraz treści w nim zawartych;
- wzbogacanie wiedzy o sztukach plastycznych przez poznawanie faktów, pojęć i procesów z tej dziedziny;
- kształcenie umiejętności posługiwania się środkami plastyki dla wyrażania własnych przeżyć, przedstawiania określonych treści, kształtowania otoczenia;
- stymulowania procesów wyobraźni i twórczego działania;
- kształcenie umiejętności organizowania pracy i celowego doboru metod w działaniach plastycznych;
- kształtowanie kryteriów oceny wartości treści i formy dzieł sztuk plastycznych;
- kształtowanie społecznie pożądanych postaw wobec najbliższego środowiska, kultury narodowej i światowej.

TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

KLASA I

(1 godzina tygodniowo)

I. FORMOWANIE OTOCZENIA

Problematyka:

- problemy estetyczne a świat natury; wzory “abstrakcyjne” w naturze, ekspresja żywiołów, rola klimatu;
- organizowanie przestrzeni; obiekty i struktury przestrzenne (obszary, ulice, place, budowle, wnętrza, przedmioty); “sztuka ziemi”;
- wpływ procesów gospodarczych, społecznych, politycznych, uprzemysłowienia na kształt otoczenia — zabytki kultury jako świadectwo tych procesów;
- komunikacja i jej wpływ na otoczenie; wpływ środków masowego oddziaływania;
- potrzeby człowieka i ich kształt przestrzenny — skala przestrzeni a problemy projektowania; wzornictwo przemysłowe, architektura, urbanistyka, wizje globalne; zagadnienia ergonomii;
- problemy architektoniczne i urbanistyczne jako wizje społeczne, np.: “Karta Ateńska”, uchwały Międzynarodowych Kongresów Nowoczesnej Architektury.

Ćwiczenia

- dokumentowanie zmian otoczenia z uwzględnieniem różnych sfer działalności ludzkiej — środki: rysunek, malarstwo, fotografia, zestawy reprodukcji, makiet; sposoby przedstawiania : wystawa, seanse przezroczy, albumy;
- przeprowadzanie tymczasowych zmian w otoczeniu; aranżowanie nowej sytuacji wynikającej z założonej funkcji —środki: światło, papier, tkanina, zwierciadło (zaleca się wykonanie dokumentacji tej realizacji);
- opracowywanie przedmiotu o określonej funkcji w przestrzeni, np.: obraz jako okno w ścianie, obraz jako płaszczyzna pokryta farbami lub opracowanie zabawy, albo opracowywanie określonej zabawki — dowolne środki plastyczne;
- badanie użyteczności gotowych wyrobów, obiektów; proponowanie zmian podnoszących walory funkcjonalne — sposoby przedstawiania: praca pisemna oraz szkice.

II. PRZESTRZEŃ I SKALA

Problematyka:

- odbieranie przestrzeni i sposoby jej przyporządkowania — skala człowieka, natury, kosmosu; makro- i mikropenetracja przestrzeni z zastosowaniem urządzeń technicznych (fotografia, video, hologram);
- systemy i formy notacji przestrzeni — przestrzenność wizji i płaskość zapisu (kontur, sylweta, światłocien, perspektywa intencjonalna, aksonometria, perspektywa zbieżna o jednym i wielu punktach zbiegu, perspektywa ruchomego oka i wielu punktów obserwacji, anaglify, perspektywa powietrzna i malarska;
- informacja wizualna w orientacji przestrzennej; względność odczuwania przestrzeni; skala przedmiotu, skala obrazu;
- procesy percepcji przestrzeni (iluzyjność, wieloznaczność); korektury optyczne.

Ćwiczenia:

- dokumentowanie doznań przestrzennych — środki: rysunek, malarstwo, fotografia, rzeźba, makieta;
- opracowywanie wizji przestrzennych z zastosowaniem iluzji przestrzeni, korektur optycznych, skali itp. — środki dowolne;
- opracowywanie "mental-map" — dokumentowanie poruszania się w przestrzeni w określonym czasie: dnia, tygodnia, miesiąca — dowolne środki plastyczne;
- analizowanie różnych sposobów zapisu przestrzeni na podstawie map, planów miast, projektów, obrazów — środki: praca pisemna oraz szkice.

Umiejętności

Po ukończeniu klasy I uczeń powinien umieć:

- wykrywać i określać wpływ czynników naturalnych na sposoby formowania otoczenia;
- wykrywać i określać wpływ czynników gospodarczych, społecznych, politycznych i technicznych na sposoby kształtowania otoczenia;
- określać wymogi ergonomii w kształtowaniu otoczenia;
- określać różne systemy i formy notowania przestrzeni;
- określać różne czynniki wpływające na odbiór przestrzeni;

Wszystkie hasła w części programu "Ćwiczenia" stanowią jednocześnie wykaz umiejętności, które należy kształcić w klasie I.

KLASA II

(1 godzina tygodniowo)

I. SZTUKA JAKO NARZĘDZIE I ŚWIADECTWO POZNANIA

Problematyka:

- twórczość plastyczna dziecka w okresie jej swobodnego rozwoju;

- sztuka jako świadectwo epoki: przemiany w sztuce jako wyraz rozwoju wiedzy o świecie: realizm epoki;
- wiedza o człowieku i jej odbicie w sztuce;
- sztuka jako poznanie świata.

Ćwiczenia:

- dokumentowanie rozwoju świadomości człowieka i ludzkości zbiorami rysunków dzieci i reprodukcjami dzieł sztuki;
- opracowywanie reportaży z interesującego wydarzenia w domu, szkole, miejscowości z ukazaniem osób i faktów — dowolne środki plastyczne;
- analizowanie zebranych materiałów (z ćwiczeń 1 i 2) — sposoby przedstawiania: wystawa, pokaz, praca pisemna.

II. CZŁOWIEK JAKO TWÓRCA

Problematyka:

- zmienność funkcji wytworów a zmienność form;
- zmiany funkcji społecznej artysty, zmiany mecenatu;
- przemiany postaw artysty — różne tendencje;
- twórczość a nowatorstwo.

Ćwiczenia:

- opracowywanie nowych wersji dawnych dzieł, nowe opracowania starych tematów — dowolne środki plastyczne;
- opracowywanie obrazu samego siebie (autoportretu — refleksja nad indywidualnym charakterem) — środki plastyczne dowolne.

III. TRWANIE I ZMIENNOŚĆ DZIEŁA

Problematyka:

- koncepcje mimetyczne, ekspresjonistyczne, metaartystyczne; konwencje mandali i ikony;
- historyczna ewolucja kompozycji obrazu (równowaga, harmonia, statyka, dynamika, rytm, symetria, multiplikacje);
- stałość form, motywów, treści; autonomia dzieła;
- życie form — stylistyka, bogactwo i skromność formy.

Ćwiczenia:

- dokumentowanie zbiorami reprodukcji autonomicznych procesów zachodzących w sztuce — sposoby przedstawiania: wystawa, pokaz lub praca pisemna z ilustracjami;
- indywidualny program pracy plastycznej uczniów; refleksja nad charakterem indywidualnym — środki i forma dowolne.

Umiejętności

Po ukończeniu klasy II uczeń powinien umieć:

- wykrywać i określać zmienność sztuki uwarunkowaną wiedzą o świecie i czło-
wieku;
- wykrywać i określać zmienność form dzieł sztuki uwarunkowaną funkcją, mece-
natem, postawami artysty;
- wykrywać i określać autonomiczne problemy sztuki oraz tradycje poszczegól-
nych form.

Wszystkie hasła w części programu "Ćwiczenia" stanowią jednocześnie wykaz umiejętności, które należy kształcić w klasie II.

KLASA III

(1 godzina tygodniowo)

I. DZIEŁO SZTUKI JAKO KOMUNIKAT

Problematyka:

- problemy ikonografii — funkcje wyrazowe, informacyjne, symboliczne, mime-
tyczne, magiczne, propagandowe i dydaktyczne dzieła sztuki;
- ekspresja — ekspresja barwy, formy, gestu, przedstawianej sytuacji; formy nie-
przedstawiającej;
- obraz jako swobodna ekspresja.

Ćwiczenia:

- opracowywanie kompozycji tematycznej według indywidualnego programu —
dowolne środki plastyczne;
- dokumentowanie funkcjonowania sztuki jako komunikatu zbiorami: reproduk-
cji, prac kolegów, fotografii.

II. RELACJE MIĘDZY JĘZYKIEM PLASTYKI A INNYMI ŚRODKAMI PRZEKAZU

Problematyka:

- sztuki plastyczne w związkach z innymi dziedzinami sztuki; prozą, poezją, mu-
zyką, teatrem, filmem itd.;
- pozaestetyczne implikacje plastyki.

Ćwiczenia:

- poszukiwanie środkami plastycznymi ekwiwalentu znaczeń wyrażonych w wy-
tworach innych dziedzin sztuki;
- opracowywanie wystawy lub scenografii — dowolne środki plastyczne (zaleca
się wykonanie dokumentacji realizacji zadania).

III. WSPÓŁCZESNE ŚRODKI INFORMACJI WIZUALNEJ

Problematyka:

- pismo — pisma niealfabetyczne i alfabetyczne; wyraz graficzny pisma a prezentowana idea; pismo jako obraz;
- plakat, znak firmowy, reklama — skrót graficzny;
- fotografia, obraz filmowy i telewizyjny.

Ćwiczenia:

- opracowywanie znaków — transformowanie obrazu z natury na znak plastyczny; badanie stopnia komunikatywności — dowolne środki plastyczne; sposób przedstawiania: pokaz, wystawa, ciąg informacyjny w budynku szkoły;
- opracowywanie elementu informacji wizualnej z użyciem znaków literowych — środki dowolne;
- opracowywanie modelu dydaktycznego jako ilustracji procesów, następstwa zdarzeń — środki dowolne.

Umiejętności

Po ukończeniu klasy II uczeń powinien umieć:

- wykrywać i określać środki plastyczne spełniające funkcje wyrazowe, informacyjne, przedstawiające, dydaktyczne dzieła sztuki;
- określać obszary współdziałania plastyki z innymi sztukami;
- określać zadania i środki współczesnej informacji wizualnej.

Wszystkie hasła w części programu "Ćwiczenia" stanowią jednocześnie wykaz umiejętności, które należy kształcić w klasie III.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

KONSTRUKCJA PROGRAMU

Treści kształcenia zawarte są w kolejnych działach, a każdy dział stanowi pewną całość i określa wybrany krąg problematyki dyscypliny. Poszczególne działy nie różnią się w zasadzie pod względem właściwych dla nich metod i form realizacji. Realizacja wszystkich kolejnych działów programu zamyka cykl kształcenia plastycznego w szkołach ponadpodstawowych.

W działach programowych określona jest problematyka oraz ćwiczenia. Stanowią one razem zespół wskazań dotyczących treści, jakie mają być podjęte, zakresu wiedzy, jaka ma być zdobywana przez uczniów oraz ich działań, mających na celu pełniejsze, głębsze i trwalsze przyswojenie wiedzy.

Program każdej klasy zamyka wykaz umiejętności. Ujmuje on ogólnie wymagane osiągnięcia uczniów, nie precyzuje natomiast sprawności warsztatowych. Zakłada się bowiem, że pewne sprawności towarzyszyć muszą plastycznym działaniom uczniów, ich dociekaniom w płaszczyźnie teoretycznej, czynnościom związanym z obserwowaniem, ujawnianiem, rejestrowaniem, dokumentowaniem zjawisk, a więc sprawności wynikają logicznie z programu tych działań.

DOBÓR I UKŁAD TREŚCI PROGRAMU

Dobór treści kształcenia w programie plastyki w liceum ogólnokształcącym, zawodowym i technikum jest konsekwencją zmian programowych dokonanych w szkole podstawowej. W kształceniu plastycznym na poziomie szkoły średniej korzysta się z wiedzy i umiejętności nabytych przez uczniów w szkole podstawowej. Rozwinięcie i pogłębienie problematyki przedmiotu, przyjęte metody i formy pracy odpowiadać mają z jednej strony potrzebom i zainteresowaniom młodzieży, z drugiej — społecznym potrzebom przygotowania jej do uczestnictwa w różnorodnych obszarach współczesnej kultury.

Program uwzględnia tradycje przedmiotu szkolnego, występującego w poprzednich programach szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz w obecnym programie szkoły podstawowej. Własne doświadczenia artystyczne uczniów pozostają w ścisłym związku z poznawaniem zastanych wartości sztuki i stanowią podstawę procesu dydaktyczno-wychowawczego. Próby praktycznego rozwiązywania problemów plastycznych oraz z pogranicza plastyki i innych dziedzin sztuki i nauki pomagają ujawniać wiele nowych aspektów zagadnień szczegółowych, utrwaląc

zdobywaną wiedzę i przeciwdziałać powierzchownemu kontaktowi ze sztuką. Rozwiązywanie problemów praktycznych, będących aktualnymi problemami plastyki wiąże się z odkrywaniem wielorakich związków plastyki z innymi dziedzinami ludzkiej działalności. Na tym tle wyraźniej rysuje się specyfika i odrębność plastyki, a jednocześnie ujawniają się analogie z innymi dyscyplinami, co znacznie poszerza obraz samej plastyki. Dlatego zadaniem nauczyciela jest poznawanie realizowanej aktualnie problematyki poszczególnych przedmiotów szkolnych oraz orientowanie się w posiadanej już przez uczniów wiedzy tak, aby móc ją wykorzystać na lekcjach plastyki.

Program plastyki w szkole średniej koncentruje się na zagadnieniach sztuki współczesnej. Ze względu jednak na to, że kontakt z nią wymaga nawiązywania do sztuki dawnej, uczniowie mają również poznawać rozwiązania poszczególnych zagadnień plastycznych w minionych epokach.

Osiąganie należytej efektywności oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych wymaga stwarzania uczniom warunków dla różnorodnych, intensywnych przeżyć w kontaktach z dziełami sztuki, zdobywania informacji o autonomicznych problemach plastyki i jej wielorakich związkach, rozwijania umiejętności rozwiązywania problemów teoretycznie i praktycznie. W czasie pracy uczniowie będą rozwiązywali podobne albo identyczne problemy podjęte już w przeszłości lub aktualnie rozwiązywane przez twórców profesjonalnych — jednak praca uczniów może i powinna mieć wszelkie cechy twórcze.

Poznanie wartości sztuki, możliwość przeżywania procesu twórczego — wzbogacające osobowość uczniów — powinny służyć kształtowaniu pożądanych postaw młodzieży wobec zjawisk artystycznych w skali całego dorobku kulturalnego i własnego środowiska, w rozwijaniu aktywności poznawczej i twórczej oraz ich własnych uzdolnień.

Plastyka, obok zadań ogólnokształcących harmonizujących cały proces dydaktyczno-wychowawczy w szkole, ma również przygotowywać do dalszego samokształcenia, do rozwijania umiejętności korzystania z różnorodnych źródeł informacji, ma pomóc uczniowi w wyborze dalszego kierunku kształcenia i przyszłej drogi zawodowej.

METODY, FORMY I ŚRODKI REALIZACJI

Program, uwzględniając różnorodność dziedzin sztuk plastycznych, skupia uwagę na zagadnieniach, które są wspólne dla wszystkich dyscyplin i nurtów. Możliwe jest jednak osiągnięcie celów programu przy korzystaniu z doświadczeń tylko jednej dziedziny. Ujęte w programie ćwiczenia służą unaocznianiu problemów i poszukiwaniu sposobów ich rozwiązywania, a nie nauce rzemiosła czy techniki. Ćwiczenia można wykonywać w różnych formach, dowolnymi środkami plastycznymi — ich wybór pozostawia się nauczycielowi i uczniowi. W wielu przypadkach, z korzyścią dla procesu kształcenia, w ćwiczeniach powinny być stosowane przez uczniów różne środki wyrazu plastycznego.

W sformułowaniach ćwiczeń nie wymienia się w programie słowa "projekt". Projekt jest w niektórych dziedzinach przejściową, pomocną fazą działania, które konkretyzuje się w materialnym otoczeniu. Istnieją jednak sytuacje, gdy projekt —

jako oddzielna faza pracy — jest zbędny, czy wręcz niemożliwy. Konieczne jest uwzględnienie tego w trakcie ustalania przez nauczyciela założeń poszczególnych ćwiczeń.

Podstawową metodą pracy uczniów na lekcjach przedmiotu jest indywidualne rozwiązywanie problemów plastycznych. Uczniowie zdobywają wówczas najwięcej doświadczeń, ujawniają najpełniej indywidualne zdolności i zainteresowania, wyrażają własną osobowość. Mimo, że większość ćwiczeń będzie podejmowana indywidualnie, niektóre z nich powinny być prowadzone zespołowo. Na wybór zadań do realizacji zespołowej ma wpływ przede wszystkim ich wymagany charakter techniczny, a więc potrzeba zastosowania wieloetapowego lub wieloelementowego ćwiczenia. Praca taka, zakładająca społeczny podział zadań, pozwoli wielu członkom zespołu wnieść własne propozycje, a przez to ułatwi zespołowi znalezienie optymalnych sposobów rozwiązywania problemów. Ponadto prezentowanie własnego stanowiska przez poszczególnych członków zespołu zmusza do głębszych przemyśleń, sięgnięcia do różnych źródeł informacji, precyzji w przedstawianiu zdobytych wiadomości i własnych przemyśleń.

Warunkiem efektywności działań plastycznych uczniów jest także zdobywanie i poszerzanie wiedzy przedmiotowej (wprowadzanie w dawne i współczesne osiągnięcia sztuki), jak również — zgodnie z postulatem korelacji — wiedzy z zakresu innych współdziałających z nią dyscyplin, zdobywanej w czasie realizacji innych przedmiotów szkolnych. Obowiązkowym źródłem wiedzy będzie podręcznik uczniowski, a obok niego podręczniki historii sztuki, opracowania popularnonaukowe i encyklopedyczne. Nie mniejsze znaczenie od tej formy przekazu będzie miał nauczycielski przekaz własnej wiedzy warsztatowej i metodologicznej w trakcie omawiania z młodzieżą zagadnień programowych i korekty indywidualnej. Specyficzną rolę ma w tym przedmiocie korekta indywidualna. Może ona mieć charakter naprowadzający, korygujący kierunek poszukiwań ucznia oraz wskazywać niezbędne, dodatkowe źródła informacji. Treść i przyjęta metoda korekty indywidualnej, dostosowanej do konkretnej sytuacji, musi uwzględniać wymagania twórczego, indywidualnego rozwiązywania problemów przez ucznia.

Pozostawiając nauczycielowi możliwości wyboru sposobów realizacji programu, uważa się za celowe pozostawienie dużej swobody w wyborze form pracy uczniom. Pewna żywiołowość działań plastycznych, rozwijanie własnych zainteresowań i pasji, zabawa i praca zespołowa — to środki ułatwiające osiągnięcie celów kształcenia i wychowania na poziomie średnim. Cele te wymagają odmiennego niż tradycyjny sposobu oceniania ucznia. Konieczne jest ocenianie jego postępów, a nie prac plastycznych przez niego wykonanych. Ważny jest przebieg procesu poznawania i procesu twórczego. Praca plastyczna ma natomiast znaczenie jako dokumentacja przebiegu tych procesów, a nie ich efekt.

Ze względu na to, że zbiory muzealne, galerie sztuki współczesnej, wystawy sztuki, opracowane plastycznie wszelkiego rodzaju ekspozycje, realizacje architektoniczne i scenograficzne, stanowią istotne źródło zdobywania informacji o wynikach różnych poszukiwań i doświadczeń twórczych, nauczyciel powinien być inspiratorem indywidualnego i zbiorowego ich zwiedzania przez uczniów. Wskazane jest, aby uczniowie w czasie wycieczki lub po jej zakończeniu sporządzali notatki, w tym również notatki plastyczne.

Na lekcjach plastyki powinny być wykorzystywane filmy oświatowe. Uczniowie powinni poznawać również odpowiednie, wskazane przez nauczyciela programy telewizyjne.

Właściwa i pełna realizacja programu wymaga odpowiednio przystosowanej do zajęć sali — klasy-pracowni lub pracowni plastyki. Indywidualne stanowiska pracy uczniów to stoliki z odchylanymi płaszczyznami, a dodatkowo sztalugi i kawalety. Wymagane są również oszklone szafy, półki i regały do przechowywania dokumentacji, wytworów plastycznych uczniów i innych prac. Niezbędne są tablice do trwających dłużej ekspozycji reprodukcji oraz demonstracji ich podczas lekcji.

Pracownia, klasa-pracownia musi być wyposażona w sprzęt audiowizualny oraz zasłony okienne. Pożądane są urządzenia wodno-kanalizacyjne oraz warsztat do prostych prac introligatorskich, stolarskich i ślusarskich.

W sali do zajęć plastycznych, obok środków dydaktycznych, powinna znajdować się podręczna biblioteka, a w niej dostępne pozycje książkowe i czasopisma z zakresu plastyki.

Dla realizacji poszczególnych działów programu nie ustala się orientacyjnego podziału godzin, pozostawiając tu swobodę nauczycielowi.

POZALEKCYJNA PRACA NADOBOWIĄZKOWA W LICEACH ZAWODOWYCH I TECHNIKACH

Liczba godzin przedmiotu i usytuowanie ich w planie nauczania technikum zawodowego 4- i 5-letniego oraz liceum zawodowego, identyczna jak w liceum ogólnokształcącym, nie powoduje trudności w wykorzystywaniu w tych szkołach programu, podręcznika i innych środków dydaktycznych przewidzianych dla liceum ogólnokształcącego.

